

**Nyugat-magyarországi Egyetem
Közgazdaságtudományi Kar**

**Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok
Doktori Iskola**

**A MAGYAR HÁZTARTÁSOK SPORTFOGYASZTÁSÁNAK
GAZDASÁGI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Készítette:
Paár Dávid

Témavezető:
Dr. Ligeti Zsombor PhD

**Sopron
2013**

Doktori Iskola: Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Vezetője: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Program: Közösségi gazdálkodástan alprogram

Vezetője: Dr. habil. Gilányi Zsolt PhD

Témavezető: Dr. Ligeti Zsombor PhD

.....
Témavezető támogató aláírása

1 A munka előzményei, kitűzött célok

A sportgazdasági kutatások világszerte egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek, a hosszú távú piacgazdasági múlttal rendelkező országokban mostanra már a nemzetgazdaság elismert szegmensévé vált a sportpiac is. Ez lehet az oka annak, hogy népszerű kutatási területté vált, amit a témát elemző egyre növekvő számú publikációk, folyóiratok is alátámasztanak. Ugyanakkor hazánkban a piacgazdaságba történő átmenet során a sportszektor hosszú ideig a szocialista típusú berendezkedés számos jegyét magán hordozta, sőt hordozza mind a mai napig. A hosszú távon eredményes sportélet és működő sportpiac nem képzelhető el ezen jegyek levetkőzése nélkül, amihez pedig alapvető szemléletváltásra van szükség a piaci szereplők körében. Ebben nyújthatnak segítséget a hazai sportgazdasági kutatások, amelyek egyelőre azonban szűk spektrumon mozognak. Jelen disszertáció az ilyen jellegű kutatások egy újabb szegmensét célozza meg.

A disszertáció a sportgazdaság több szegmense közül elsősorban mikrogazdaságtani megközelítést használva a lakossági sportfogyasztás területére fókuszál, különös tekintettel a magyar lakosság sportkiadási szerkezetére és annak időbeli alakulására.

A döntéshozók minden szinten egyre inkább elfogadják, hogy a sport és az aktív életmód egyrészt a lakossági életszínvonal emelésének egyik alkalmas eszköze, másrészt nemzetgazdasági hasznokat is képes előállítani. Ezt a megállapítást támasztja alá az is, hogy napjainkban a sportot stratégiai ágazatként igyekeznek kezelni politikai szinten is, valamint hosszú ideje cél a sportnemzet státusz megtartása mellett a sportoló nemzet státusz felvétele is.

A rendelkezésre álló szakirodalom feldolgozása során az alapvető sportközgazdasági tényeken kívül a szerző rávilágít az életszínvonal és a sport összefüggéseire. Emellett nagy terjedelemben tárgyalja a dolgozat a sportfogyasztási szokásokat befolyásoló tényezőket, továbbá az azokról rendelkezésre álló kutatási eredményeket, külön kitérve – az elsősorban szociológiai jellegű – hazai ismeretekre.

A szakirodalmi áttekintés eredményeire alapozottan történt meg a hipotézisek felállítása, melyekkel a szerző hármas célt fogalmazott meg.

- Egyrészt a magyar lakosság sportfogyasztásának időbeli alakulását kívánta elemezni, különös tekintettel arra, hogy az árak és a jövedelmi helyzet változása milyen hatással volt a lakossági sportkiadások alakulására.
- Másodsorban a szerző kíváncsi volt arra, hogy a magyar lakosság életszínvonala – különös tekintettel annak egyik befolyásoló elemeként a sportkiadásokra és a

sportaktivitás pozitív hasznaira – milyen viszonyban áll Európa többi országának életszínvonalával, találhatók-e a múltbeli hagyományokra és kulturális gyökerekre eredeztethető országcsoportok Európában, e szempont szerint mely országokkal alkot közösséget Magyarország.

- Harmadsorban keresztmetszeti vizsgálat keretében a disszertáció arra keresi a választ, hogy elkülöníthetők-e egymástól tipikus háztartástípusok, amelyek sportkiadásukat tekintve jellemzően eltérnek egymástól, azaz mely háztartástípusok esetében nagyobb az esélye annak, hogy van sport jellegű kiadásuk, és mely háztartások rendelkeznek nagyobb abszolút értékű sportkiadással.

Mindezen vizsgálatokkal a szerző célja az volt, hogy kézzelfogható, részletes eredményeket bocsásson az érdeklődők és a potenciális sportpolitikai döntéshozók rendelkezésére annak érdekében, hogy a sportpiac talán legfontosabb szereplőivel – a háztartásokkal – kapcsolatos döntéseket megalapozottan lehessen meghozni. További cél volt egy olyan kutatási irány megnyitása, amely lehetővé teszi a magyar háztartások pontosabb sportfogyasztási szokásainak megismerését közgazdasági szempontból is.

1.2 A kutatásban megfogalmazott hipotézisek

A kutatás során három különböző módszerrel történt a sportkiadások időbeli alakulásának, háztartásonkénti eltéréseinek vizsgálata. Ennek megfelelően a hipotézisek is három csoportba sorolva kerültek megfogalmazásra, alapozva a szakirodalmi áttekintésben bemutatottakra.

H1a: Magyarországon a rendszerváltást követő kezdeti életszínvonal esést, majd annak fokozatos emelkedését a sportkiadások nagyságának alakulása is követte, azaz kezdetben visszaesés volt tapasztalható, majd növekvő tendenciára váltott a lakosság sportkiadásainak alakulása, végül a trend a gazdasági válság hatására ismét kedvezőtlen fordulatot vett.

H1b: Magyarországon a sport, mint fogyasztási cikk mikroökonómiai értelemben normál jószágnak minősíthető, azaz a jövedelmi szint 1%-os növekedésére megközelítőleg 1%-os növekedéssel reagálnak a sportköltségek.

H1c: Magyarországon a sport, mint fogyasztási cikk egységnyi ár rugalmasságúnak tekinthető, azaz az árszínvonal 1%-os csökkenésére a sportkiadások mértéke 1%-os növekedéssel reagál.

H2a: A gazdasági fejlettség és az életminőség javulásával (melynek indikátorai a kutatásban az átlagos fogyasztási kiadások, a jövedelemegyenlőtlenség, a születéskor várható élettartam) együtt a sportfogyasztás mértéke is javuló tendenciát mutat az európai országok körében.

H2b: Az eltérő kulturális és történelmi hagyományokból adódóan a sportfogyasztásban is jellegzetes különbségek alakulnak ki az európai országok között. (pl. eltérő jellemzőkkel rendelkeznek a skandináv, a nyugat-európai és a volt szocialista blokk országai)

H3a: A sportkiadások megjelenésére a háztartási költségvetésben pozitív hatással van a városias életforma, a nagyobb településeken tapasztalható urbanizálódott társadalomszerkezet és a jobb sportkínálat.

H3b: A háztartásban eltartott gyermekek száma pozitív kapcsolatban áll a sportkiadások megjelenésének valószínűségi mértékével.

H3c: A sportkiadások megjelenésének valószínűsége eltérést mutat régióként, alapvetően a dunántúli és a közép-magyarországi régió háztartásai nagyobb valószínűséggel költenek sportra, mint az alföldi régiók.

H3d: A háztartásfő korcsoportjának növekedésével fordítottan arányos a sportkiadások megjelenési valószínűsége a háztartási költségvetésben.

H3e: Az iskolázottsági szint javulása pozitív hatással van a sportkiadások jelenléti valószínűségére.

H3f: A férfi háztartásfőjű családok nagyobb valószínűséggel költenek sportra, mint a női háztartásfőjűek.

H3g: A nettó jövedelmi helyzet javulása a sportkiadások jelenléti valószínűségét növeli.

H3h: A sportkiadások nagyságának mértékére pozitív hatással van a városias életforma, a nagyobb településeken tapasztalható urbanizálódott társadalomszerkezet és a jobb sportkínálat.

H3i: A háztartásban eltartott gyermekek száma pozitív kapcsolatban áll a sportkiadások nagyságával.

H3j: A háztartásfő korcsoportjának növekedésével fordítottan arányos a sportkiadások mértékének nagysága.

H3k: Az iskolázottsági szint javulása pozitív hatással van a sportkiadások nagyságára.

H3l: A férfi háztartásfőjű családok többet költenek sportra, mint a női háztartásfőjűek.

H3m: A nettó jövedelmi helyzet javulása a sportkiadások mértékét növeli.

2 Kutatás tartalma, módszere, indoklása

2.1 Alkalmazott módszerek

A már korábbiakban említettek szerint a kutatás három fő témakör köré épült, melyhez három különböző módszertan felhasználására került sor.

Az *idősoros vizsgálat* során a szerző regressziós trendelemzést alkalmazott a magyar lakosság jövedelmi és sportfogyasztási adatainak időbeli alakulását vizsgálandó – a GRETLL 1.9.9-es verziójú szoftverét használva. A trendelemzés során mindkét adatsor jellemzésére a modellszelekciós eszközök alapján a legmegfelelőbb illeszkedést a harmadfokú trend modellje mutatta, melynek egyenlete:

$$y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \beta_3 t^2 + \beta_4 t^3 + u_t \quad (1)$$

ahol:

y a függő változó;

β -k a trendvonal időtényezőinek koefficiensei;

t, t^2 illetve t^3 pedig az időtényező első, másodfokú ill. harmadfokú tagjai.

Ezt követően kiegészítve a két adatsort a sportfogyasztási cikkek relatív árszínvonalának alakulásával – azaz a sportfogyasztási cikkek fogyasztói-árindexének és az összesített fogyasztói kosár árindexének hányadosával – a szerző regressziós sportfogyasztás-keresleti modellben foglalta össze a jövedelmi és árszínvonalbeli változások hatását a logaritmizált sportfogyasztási kiadások alakulására. A modellből kiszámításra került a sportfogyasztás jövedelem- és ár rugalmassága is.

A második kérdéskör elemzéséhez *klaszteranalízis* került felhasználásra – az SPSS 14.0-ás verziójú szoftverével –, mely során megtörtént az elemzésbe bevont változók standardizálása, majd annak ellenőrzése korrelációs számítással, hogy azok egyáltalán bevonhatók-e a számításokba. Az kiugró értékek kiszűrése után a Ward-féle hierarchikus összevonó eljárással a négyzetes euklideszi távolságmérték alkalmazásával került sor az egyes országcsoportok elsődleges kialakítására, az alábbi képlet alapján:

$$D(R, P+Q) = \frac{1}{(NR + NP + NQ)} \times \{(NR + NP) \times D(R, P) + (NR + NQ) \times D(R, Q) - NR \times D(P, Q)\} \quad (2)$$

ahol:

NR a megfigyelési egységek száma az R klaszterben;

NP a megfigyelési egységek száma az P klaszterben;

NQ a megfigyelési egységek száma az Q klaszterben.

Végül a klaszterek finomítása érdekében a nem hierarchikus K-közép eljárás alkalmazásával jutott hozzá a szerző a végső klaszterekhez.

A leírt módszerrel több klaszterképző eljárás is futtatásra került eltérő változókészletekkel, melyek végül egy integráló klasztereljárásban kerültek összevonásra, amely eljárás végül a következtetések levonására szolgált. Az értékelés során az elemzésbe bevont változók alapján egy klaszter annál kedvezőbb helyzetűnek volt tekinthető:

- minél magasabb kiadásai vannak az alábbiak tekintetében: rekreációs- és sportszolgáltatások; sport, kemping és szabadtéri tevékenységek felszerelése; átlagfogyasztás;
- minél alacsonyabb a Gini-koefficiens értéke;
- minél magasabb a születéskor várható élettartam.

Végül a harmadik kérdéskör elemzéséhez a szerző a *Heckit-féle kétlépcsős regressziós modellt* használta fel.

Ennek keretében első lépésben számszerűsítette a sportfogyasztási kiadások jelenléti valószínűségét a háztartások költségvetésében egy szelektivitási egyenlet segítségével, mely tulajdonképpen egy Probit-modellnek felel meg, feltételezve egy látens regressziós modell meglétét.

A látens regressziós modell tulajdonképpen annak modellezésére hivatott, hogy az egyén rendelkezésére álló két döntési alternatíva (y_i) (költeni a sportra [$y_i = 1$] vagy nem költeni a sportra [$y_i = 0$]) közötti választás során hogyan alakul az egyén hasznosságérzete. A döntési alternatívák mérlegelése során az egyén számba veszi a kétféle döntéssel elérhető hasznosságokat ($y_i = 1$ esetén U^a , ill. $y_i = 0$ esetén U^b). Az egyén annak megfelelően dönt, hogy melyik döntési alternatíva ad számára nagyobb hasznosságot. Ha $U^a > U^b$, akkor költ a sportra, ha $U^a < U^b$, akkor nem. Ugyanakkor ezek a hasznosságérzetek nem megfigyelhető értékek (y_i^*), ezért hívjuk látens változónak y_i^* -ot. Az egyén döntése során csupán a döntés kétértékű eredménye figyelhető meg, mely indikátor értéke $y_i = 1$, ha költ a sportra, és $y_i = 0$, ha nem.

A Heckit-modell második lépésében egy kvantitatív egyenletben már csak azon háztartások adatai kerültek elemzésre, melyek rendelkeztek sportjellegű kiadásokkal. Ezen háztartások kiadásainak mértékének alakulását hivatott számszerűsíteni a modell második része. A további becsléseket már csak a szelektált mintán kell elvégezni, továbbá a becslőfüggvényhez hozzá kell venni a korábban minden esetre kiszámított Mill inverz rátáját is.

Ekkor

$$w_i = \begin{cases} w_i^*, & \text{ha } y_i^* > 0 \\ 0, & \text{ha } y_i^* \leq 0 \end{cases} \quad (3)$$

ahol w_i a kiadások megfigyelhető értékei, melyre becslést adunk.

A Heckit-modell két lépésének futtatását követően nyílt lehetőség a marginális hatások számszerűsítésére, azaz annak megválaszolására, hogy milyen különbségek találhatók az egyes háztartástípusok kategóriái között és mennyivel változnának a sportkiadások jelenléti valószínűségei és mértékei abban az esetben, ha egy háztartás „átkerülne” egyik típusból a másikba.

A Heckit-modell szelekciós egyenletének futtatásával párhuzamosan egy Logit-modell is alkalmazásra került, amely csupán a hibatag specifikációjában különbözik a Probit-modelltől, így alapvetően azonos eredményekre vezet, viszont ebből lehetőség nyílt az esélyhányadosok számszerűsítésére, amelyek segítségével megállapítható volt, hogy mennyivel nagyobb a valószínűsége az egyes háztartástípusok esetében a sportkiadások költségvetési jelenlétének a referenciakategóriákhoz képest.

2.2 *Az elemzésekhez felhasznált adatbázisok*

A regressziós trendmodellek és a sportfogyasztás-keresleti modell felállításához, valamint a Heckit-modell futtatásához a szerző a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által készített Háztartási Költségvetési Felvételek (HKF) adatait használta fel.

Az idősoros elemzés során aggregált módon az 1992-2010-es adatok kerültek felhasználásra, míg a Heckit-modell keresztmetszeti vizsgálatához a 2008-as év adatai szolgáltatták az alapot. A HKF a magyar háztartásokra nézve reprezentatív az alábbi szempontok szerint: régióbeli elhelyezkedés, településméret, a háztartásfő életkora, neme, iskolai végzettsége, gazdasági aktivitása szerint is.

A háztartások fogyasztási struktúrája a nemzetközileg széles körben elfogadott COICOP (Classification of Individual Consumption according to Purpose) nomenklatúra alapján áll össze, melyből az 1. táblázatban látható sportkiadási elemek kerültek felhasználásra.

1. táblázat: Az elemzés során felhasznált sport jellegű kiadási cikkek COICOP-kódszámaik szerint

COICOP-kódszám	Kiadási cikk neve
9	Szabadidő és kultúra
92	Egyéb szabadidős és kulturális tevékenységet szolgáló tartós javak
921	Házon kívüli szabadidős tevékenységet szolgáló tartós javak
92110	<i>Sport, kemping célú tartós javak</i>
92311	<i>Tartós sportszerek, hangszerek alkatrészei</i>
92312	<i>Tartós sportszerek, hangszerek javítása</i>
93	Játékok, hobbi- és sportcikkek, kertészkedés, hobbiállat
932	Sporteszközök, kempingcikkek és más felszerelések házon kívüli szabadidős tevékenységhez
93210	<i>Sportszerek, kempingcikkek</i>
94	Szabadidős és kulturális tevékenységekkel kapcsolatos szolgáltatások
941	Sport- és szabadidős tevékenységekkel kapcsolatos szolgáltatások
94111	<i>Sportrendezvény, belépődíj</i>
94112	<i>Sport-, zene-, tánctanfolyam</i>
94113	<i>Egyéb szabadidő szolgáltatás</i>

Forrás: KSH honlap

Az elemzésekhez a HKF-ben megtalálható, magyarázó változóként felhasznált jellemzők bizonyos esetekben új változóba kerültek átkonvertálásra annak érdekében, hogy az elemzések során ezen változóknál ne kelljen túl sok kategóriát kezelni, amely az elemzések szignifikanciáját rontotta volna. Így végül magyarázó változóként felhasználásra kerültek a háztartásfő életkorát, nemét, iskolai végzettségét, gazdasági aktivitását, a háztartásban eltartott 20 éven aluli gyermekek számát, a háztartás régióját és településtípusát, valamint nettó jövedelmét reprezentáló változók.

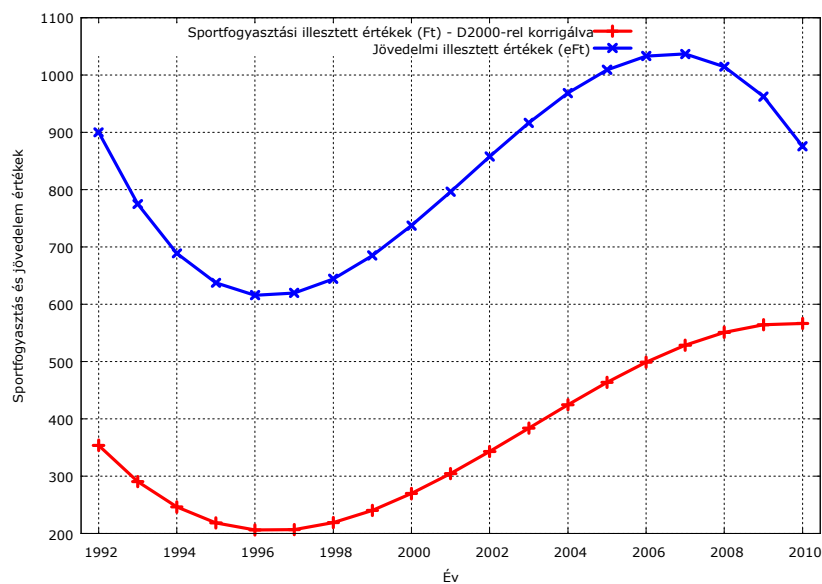
A klaszteranalízishez használt adatokat az Európai Unió tagországainak – kivéve Németországot –, tagjelölt országainak, illetve Norvégianak az Eurostat által 2005-ben felvett adatai szolgáltatták, mivel a kutatás elkészítésének időpontjában ez volt az utolsó év, amelyben a háztartások kiadási struktúrájának felmérése egységesen európai szinten elkészült, valamint erre az évre rendelkezésre álltak az elemzésbe bevont további változók is. Ezen HKF-ekre ugyanazon az elvek érvényesek, mint a korábban már bemutatott 2008-as magyar HKF-re. Az elemzésbe az alábbi változók kerültek bevonásra: átlagos összes fogyasztási kiadás, rekreációs- és sportszolgáltatások kiadásai, sport-, kemping- szabadidő tevékenységek felszereléseinek kiadásai, Gini-koefficiens továbbá a várható élettartam mutatója.

3 Eredmények

A kutatások során lefuttatott modellezések eredményein túl a disszertáció egyik fontos eredménye az, hogy a magyar szakirodalomban eddig részletesen nem tárgyalt Heckit-modellt tételesen bemutatja és levezeti, továbbá elemzi az ebből továbbszámolható marginális hatások kalkulálásának menetét is.

Az eredményeket a hipotézisekhez hasonlóan három nagy csoportba sorolva mutatja be a szerző, bizonyos esetekben az egyes hipotézisekre vonatkozó megállapításokat összevontan megfogalmazva a tézisek tömör bemutatása érdekében.

T1a: a magyar háztartások sportfogyasztása együtt mozog a jövedelmi helyzet trendjével a vizsgált 1992-2010-es időszakban. A rendszerváltást követően az életszínvonal esés együtt járt a sport jellegű kiadások csökkenésével is, majd az életszínvonal emelkedésével párhuzamosan a sportkiadások mértéke is növekedni kezdett. A vizsgált időszak végén bekövetkező válságidőszakban mindkét adatsor csökkenő trendbe váltott. A trendekben kialakult hullámváltozás mértéke ugyanakkor eltérő, a jövedelmi adatok nagyobb kilengései a sportkiadásoknál kisebb mértékűek.

1. ábra: A reálsportfogyasztás és a nettó reáljövedelmi trendek

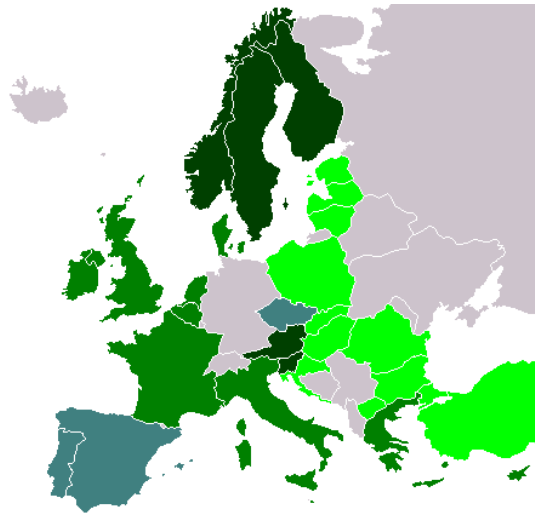
Forrás: saját szerkesztés

T1b-c: A sportfogyasztási kiadások egyaránt jövedelem- és árrugalmasak. A jövedelmek esetében kétszeres rugalmasságról beszélhetünk – azaz a jövedelmek 1%-os növekedésének hatására a sportfogyasztás mértéke 2%-kal nő –, ami a sportfogyasztási cikkek luxusjóság jellegét támasztja alá, azaz kijelenthető, hogy a sportfogyasztást nem tekinthetjük

létszükségleti jószágnak. A sportkiadások árrugalmassága 2,2-szeres nagyságú és negatív előjelű – azaz fordított irányú a sportkiadások reagálása az árszínvonal alakulására nézve – vagyis az árszínvonal 1%-os növekedése hatására a sportfogyasztási kiadások 2,2%-kal csökkennek.

T2a: Az eredmények alapján megállapítható, hogy a nagyobb átlagos összes fogyasztási értékekkel rendelkező országok lakosai többet költenek sportcélra, mint az alacsonyabb összes fogyasztási kiadással rendelkező országok lakosai. Ezt a tendenciát árnyalja, hogy a jövedelemegyenlőtlenség mértékének növekedése a sport célú kiadások csökkenésével jár együtt – ennek tulajdoníthatók a második klaszter országainak az első klaszter országaihoz képest alacsonyabb mértékű sport célú kiadásai – a némileg magasabb átlagfogyasztási értékek ellenére is. Továbbá a két tendencia együttesen eredményezheti azt, hogy bár a harmadik klaszter Gini-koefficiense nagyobb, mint a negyediké, de az átlagfogyasztási értékének magasabb volta ellensúlyozni tudja előbbi kedvezőtlen jellegét és a harmadik klaszter országaiban magasabbak a sportköltségi adatok. Harmadik tendenciaként megállapítható, hogy a születéskor várható élettartam azokban az országokban magasabb, amelyek többet költenek sportcélú kiadásokra is.

T2b: A kialakított négy klaszter országait figyelembe véve megállapítható, hogy a közös történelmi gyökerek és kulturális hagyományok szerepet játszanak a sportfogyasztás mértékében is. Az elemzések alapján összetartozónak tekinthetjük a skandináv országok csoportját – mint a legkedvezőbb klaszterbe tartozó országcsoporthoz –, a korábbi szocialista blokk országait – mint a legkedvezőtlenebb klaszterbe tartozó országok csoportját –, valamint a hosszú piacgazdasági múltra visszatekintő nyugat-európai országokat. A mediterrán országokról elmondhatjuk, hogy az elemzés alapján hasonló sportfogyasztási jellemzőkkel írhatók le, még akkor is, ha egyik részük a második klaszter alsó felébe, másik részük a harmadik klaszter felső felébe tartozik, ugyanakkor ezek egymáshoz képest igen közel állnak.

2. ábra: Az integráló eljárás során létrejött országcsoportok

Forrás: saját szerkesztés

T3a-h: Az aggregált sportkiadások és a sport-, zene-, tánctanfolyamok kategóriája esetében az urbanizáltság fokának növekedésével nő a sportkiadások jelenlétének valószínűsége és a sportkiadások nagysága is. A sportszerek és kempingcikkék esetében budapesti háztartásoknál a legnagyobb a valószínűsége a sportkiadások jelenlétének és itt a legnagyobb a mértékük is, a megyeszékhelyi háztartásoknál szintén nagyobb a valószínűségi érték az egyéb városok és községek háztartásaihoz képest.

T3b-i: A háztartásban eltartott gyermekek számának növekedése nagyobb valószínűséget eredményez a sportkiadási jelenlétére vonatkozóan az aggregált sportkiadások, a sportszerek-, kempingcikkék és a sport-, zene-, tánctanfolyamok esetében. A háztartásban eltartott gyermekek száma nem befolyásolja a sportkiadások nagyságát.

T3c: A legnagyobb valószínűséggel a Közép-Dunántúli régió háztartásai költenek sportra az aggregált sportkiadások tekintetében, ugyanitt ill. a Nyugat-Dunántúli régióban a legnagyobb a valószínűség a sportszerek, kempingcikkék esetében – utóbbi régióban a sportrendezvények és belépődíjaik esetében is a legnagyobb ez az érték. A sport-, zene-, tánctanfolyam kategóriában a Nyugat-Dunántúli és az Észak-Magyarországi régió háztartásai kisebb valószínűséggel költenek a többi régióhoz képest.

T3d-j: Az aggregált kiadási, a sport-, zene- tánctanfolyam adatok alapján az életciklusnak megfelelő hullámvázis található a sportkiadási valószínűségeken, azaz a legfiatalabb korosztályok költenek a legnagyobb valószínűséggel sportra, majd visszaesés figyelhető meg a következő életkori kategóriában, amit a harmadik kategóriában ismét emelkedés követ – de ez kisebb valószínűséget jelent a legfiatalabb korosztályhoz képest. Az ezt követő életkori kategóriákban a legalacsonyabb a kiadási valószínűség. A sportszerek és kempingcikkék

esetében hasonló hullámzás figyelhető meg a Logit-modellben, a Probit-modellben viszont a 35-44 éves korosztályig növekvő valószínűségeket találunk. Sportrendezvények és belépődíjak esetében a fordított arányosság áll fenn az életkor és a valószínűségek esetében, de ez csak az első három életkori kategóriára volt bizonyítható.

Az aggregált sportkiadások esetében a sportkiadások mértékében az életciklus hatása szintén módosítja az egyenes arányosságot. Sportszerekre és kempingcikkekre a legfiatalabb korosztály költ a legtöbbet. A sport-, zene-, tánctanfolyam kiadások esetében a 35 évesnél idősebb korosztályok körében a kiadások nagysága folyamatosan csökken.

T3e-k: Az iskolázottsági szint javulása minden kiadási kategóriában növeli a kiadási valószínűségek értékét. Ugyanez állítható az aggregált, és a sport-, zene-, tánctanfolyam kategóriák esetében a költségek nagyságára vonatkozóan, míg a sportszerek-, kempingcikkék esetén a megállapítás csak a legmagasabb végzettségi szint esetében igaz.

T3f-l: Nincsen jelentős különbség a férfi és a női háztartásfőjű háztartások sportkiadásainak valószínűségében és mértékében egyik kiadási kategóriában sem, kivéve a sportszerek- és kempingcikkék kategóriáját, mivel itt az előbbieket nagyobb valószínűséggel rendelkeznek kiadással.

T3g-m: A háztartások jövedelmi helyzetének javulása a sportkiadások valószínűségének és nagyságának is a növekedését eredményezi mindegyik kiadási kategóriában – kivéve a sportrendezvények és belépődíjak kategóriáját, ahol a kiadások mértékére ez nem állítható.

4 Következtetések, javaslatok

A disszertációban a szerző a magyar lakosság sportfogyasztásának alakulását vizsgálta longitudinális és keresztmetszeti elemzés keretében. Mindkét vizsgálati módszer rámutatott arra, hogy a jövedelmi viszonyok döntő mértékben befolyásolják a sportkiadások jelenlétét és mértékét egyaránt. Hangsúlyozandó, hogy a sportkiadások alakulása valamint a ténylegesen sportfogyasztással töltött alkalmak – aktív és passzív részvétel egyaránt – gyakorisága és időtartama nem egy és ugyanaz, bár a szakirodalomban fellelhető kutatások és jelen eredmények alapján megállapítható, hogy ugyanazon tényezők hatása mindegyikre jelentős, így áttételesen következtethetünk arra is, hogy a sportkiadási tételek alakulása mögött milyen sportfogyasztási tendenciák húzódnak meg.

Ezek alapján feltételezhetjük, hogy a jelenlegi válságos időszak kedvezőtlenül hat a lakossági sportfogyasztásra, és a jövedelmi viszonyok romlása előrevetíti, hogy a sportpiac szereplői szűkülő lakossági kereslettel kell, hogy szembesüljenek. Mindez hosszú távon a lakosság egészségi állapotára is kedvezőtlen hatásokat fejthet ki. Ez kiegészül azzal, hogy az elégtelen piaci kereslet folyományaként a kínálat is tovább szűkülhet – amely tendencia az elmúlt évtizedekben már egyébként is megfigyelhető volt – ami pedig öngerjesztő folyamatként azt eredményezheti, hogy egyre kevesebb ember számára lesz elérhető a sportszolgáltatások kínálatának szélesebb spektruma, ami által a sportra egyébként is alacsonyán szocializált lakosság körében a sport iránti pozitív attitűdök kialakulása és megerősödése nehézkesen vagy csak kis mértékben fog csak végbemenni. Ezen a tendencián segíthet az a jelenlegi törekvés, amely a mindennapos testnevelés eszközével kívánja a magyar gyermekeket a sportolásra szoktatni. Egy ilyen törekvést egy sportszerető ember csak támogathat, ugyanakkor a sikeres megvalósítás jövője egyelőre kétséges a rendelkezésre álló infrastruktúra hiányosságai miatt.

A dolgozat jövedelemrugalmasságra vonatkozó megállapítása – miszerint a sportfogyasztás luxusjóság jellegű – összhangban van azzal a közgazdasági elvvel, miszerint az emberek a növekvő jövedelem hatására csökkentik munkakínálatukat és a munkával töltött idejüket, ezzel párhuzamosan pedig növelik a szabadon eltölthető idejüket – amelyet például sportolásra lehet fordítani. A luxusjóságok azonban nem minden jövedelmi szint mellett minősülnek luxusjóságnak. Gyakran, ha az egyén jövedelme elér egy bizonyos szintet, akkor megváltozik kiadási szerkezete, és az addig luxusjóságként fogyasztott jóság közönségesé vagy alsóbbrendűvé válik.

Mindenesetre semmiképpen sem tekinthető kedvező helyzetnek az a jelenlegi állapot, amelyben a lakosság luxusként tekint a sportra, főként, ha figyelembe vesszük, hogy népegészségügyi szempontból sokkal kívánatosabb volna, ha alapvető létszükségleti elemként élne az emberek tudatában.

A sportfogyasztási modell alapján a jelenlegi negatív jövedelmi tendenciákat valamelyest ellensúlyozhatná a sportfogyasztás árának relatív csökkenése, bár nyilvánvalóan önmagában ez kevés ahhoz, hogy a jelenlegi negatívba forduló tendencia gyorsan megváltozzon. A sportpolitika feladata lehetne olyan ösztönzők kialakítása, amelyekkel a sportot fogyasztók számára a sportszerek és szolgáltatások könnyebben elérhetőek lennének (pl. a sportszerekre vonatkozó ÁFA csökkentése). Az adószabályok módosítása az utóbbi idők sportpolitikáját figyelembe véve nem volna példa nélküli, hisz jelentős forrásbevonást eredményezett a magyar sportszféra számára a Társasági Adó kedvezmények újszerű kialakítása is, ugyanakkor ez a forrásbevonás az üzleti szféra oldaláról és az államkassza kárára történt meg, nem pedig a végső felhasználók a fogyasztók oldaláról, holott erre is szükség lenne.

Nyilvánvaló, hogy rövidtávon a jövedelmek és az árak azok, amelyek legnagyobb hatást képesek gyakorolni a sportfogyasztás alakulására. Ugyanakkor, ahogy a sportfogyasztási modellekben is megfogalmazásra került számos egyéb tényező is befolyásolja a fogyasztói preferenciákat, igaz, ezek hosszabb távon alakíthatók jobban.

A keresztmetszeti vizsgálatok alapján a korábbiakon túl még megállapítható, hogy a sportpiac jelenlegi állapotában mely társadalmi csoportok lehetnek azok, melyek megcélzásával komolyabb hasznot realizálhatnak a versenyszektorban működő sportszolgáltatók, továbbá melyek azok a csoportok, amelyek valamilyen módon támogatásra, de legalább ösztönzésre szorulnak.

Így az átlaghoz képest jobb helyzetben vannak a sportfogyasztási kiadásaikat tekintve azok a csoportok, amelyek városiasodottabb településen laknak – feltételezhetően főként a sportpiac szélesebb kínálatának és az eltérő életforma okán –, de persze ezen településeken a hétköznapi életvitelre jellemző ülő életmód is jobban megköveteli a szabadidőben végzett aktív mozgásos tevékenységeket.

Bár a gyermekes háztartások nagyobb valószínűséggel költenek sportra – melyeknél persze különösen kívánatos is a jövő nemzedékek pozitív sporttal kapcsolatos attitűdjeinek kialakítása – de a kiadásaik mértéke már közel sem ilyen kedvező – ami betudható a gyermeknevelés folyamatosan növekvő költségeinek.

Az életkori sajátosságok szintén meghatározók a sportkiadások alakulásának terén. A fiatalabb korosztályok magasabb sportfogyasztási hajlandósága mellett mindenképp érdemes

figyelmet szentelni az idősebb korosztályok ösztönzésére is. Bár életkoruknál fogva beállítódásaik nehezebben változtathatók meg, azonban a nyugat-európai országokban már felismerték, hogy az idősödő korosztály – pl. nyugdíjasok – életminősége is javítható a sport által, amennyiben az életkori sajátosságoknak megfelelő kínálat áll rendelkezésre.

Az iskolázottság szintjének javulása a sportfogyasztásban is érezteti hatását, a magasabban kvalifikált lakosok egyrészt valószínűleg anyagi lehetőségeikből fakadóan jobban megengedhetik maguknak a sport luxusát, másrészt könnyebben fel is ismerik az abból eredő személyes hasznokat is. Így a sportolásra ösztönző programok valószínűsíthetően marginálisan nagyobb tömeget tudnának eredményesen megszólítani az ő köreikben, ugyanakkor nem szabad elhanyagolni az alacsonyabban iskolázottak rétegét sem, hiszen ők eleve hátrányból indulnak e téren.

A disszertáció sem a nem, sem a regionális különbségek terén nem tudott olyan különbségeket kimutatni, amelyek alapján általánosan megfogalmazható következtetések tehetők lennének.

A klasztereljárás során tágabb kontextusba helyezte a szerző a magyar sportfogyasztási szokásokat. A 4. klaszter országai, a kelet- és közép-európai országok csoportja – köztük Magyarország – a legutóbbi Eurobarometer (2010) adatokban a nagy inaktivitást mutatók közé tartoznak, ami a disszertációban a sportkiadások terén is megerősítést nyert.

Az elemzés során kialakult klaszterek mindenképpen azt sejtetik, hogy a magasabb életszínvonallal, jobb gazdasági helyzettel rendelkező országok népessége nagyobb hangsúlyt fektet a szabadidős sportolásra, ugyanakkor egyfajta szemléletmódot is sugall az adott ország lakosainak körében, amely mindenképpen olyan kemény tényezőnek minősül, amely csak generációk alatt változhat meg. Sajnálatos módon a Magyarország abba a kultúrkörbe sorolható, ahol a lakosoknak nem kifejezetten tartozik hozzá a mindennapjaikhoz az aktív sporttevékenység, sokkal inkább a passzív tevékenységeket részesítik előnyben (és még ezen a téren is háttérbe szorulnak a sporttal kapcsolatos elemek).

4.2 Jövőbeli kutatási irányok

A jövőben szükségesnek mutatkozik a kutatás kiterjesztése, újabb magyarázó változók felvétele a modellekbe, melyre vonatkozóan a magyar adatbázisok nem, vagy csak szegényes módon tartalmaznak adatokat, ugyanakkor a nemzetközi kutatások már több esetben használtak hasonlókat. (pl. sportkínálat minősége, fogyasztói attitűdök, szocializációs jellemzők, társadalmi helyzet stb.) Szerencsés volna továbbá a jövőben olyan adatbázis

létrehozása, melyben a lakosság sportkiadási adatai a HKF-ben használt csoportosítási rendszertől eltérően, még részletesebben és pontosabban szerepelnének, ezzel még egzaktabb elemzés lenne végezhető az aktív és a passzív sportkiadási tételekre vonatkozóan, felhasználva jelen kutatás módszertanát és meglevő megállapításait.

Érdemes volna a kutatást akár olyan irányba is kiterjeszteni, amellyel megállapítható lenne, hogy makrogazdasági szinten milyen befektetésekre lenne szükség ahhoz, hogy a magyar lakosság sportfogyasztási szokásai a kívánatos irányba fejlődjenek. Az ilyen jellegű befektetések – mint a humán tőkébe való befektetések zöme – hosszú távú befektetések, így a velük realizálható hasznok nem csak, hogy hosszú távon értelmezhetők, de spektrumuk is igen széles, számos tényezőt kell figyelembe venni, melyek számszerűsítése sem egyszerű feladat.

A disszertáció szerzője a jövőben tehát maradva a sportgazdasági vonalon ezen irányban kívánja folytatni kutatómunkáját.

5 Az értekezés témaköréhez kapcsolódó publikációk

Magyar nyelvű folyóiratban megjelent publikációk:

1. ÁCS P. – PAÁR D. – HÉCZ R. M. – STOCKER M. (2011): A fittség (m)értéke – A fizikai inaktivitás nemzetgazdasági terhei Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*, 58. (7-8) 689-708. p.
2. PAÁR D. (2011): A sport általi egészségfejlesztés gazdasági jelentősége. *Egészségfejlesztés*, 52. (1-2) 31-37. p.
3. PAÁR D. (2011): Az európai országok sportfogyasztásának és életminőségének összefüggései. *Gazdaság és Társadalom*, 3. (3-4) 128-146. p.

Idegen nyelvű folyóiratban megjelent publikációk:

1. PAÁR D. – ÁCS P. – HÉCZ R. M. – STOCKER M. (2011): Economic Burdens of Physical Inactivity in Hungary. *Studia Sportiva*, 5. (3) 357-361 p.
2. PAÁR D. – ÁCS P. – HÉCZ R. M. – STOCKER M. (2011): Research of Economic Burdens Linked to Physical Inactivity. *Regional and Business Studies*, 3. (1) 307-318. p.
3. PAÁR D. (2011): The Income and Price Dependency of the Hungarian Sport Goods Consumption. *Periodica Polytechnica Social and Management Sciences*, 19. (1) 11-17. p.

Magyar nyelvű szerkesztett tanulmánykötetben megjelent publikációk:

1. ÁCS P. – PAÁR D. – HÉCZ R. M. – STOCKER M. (2010): A fizikai inaktivitás csökkentésével (testmozgással) az egészségi állapot nemzetgazdasági szinten történő megtérüléseinek vizsgálata 71-78. p. *Sportszakember-továbbképzési konferenciasorozat II.*, Budapest, Nemzeti Sportszövetség 128 p.
2. ÁCS P. – PAÁR D. – HÉCZ R. M. – STOCKER M. (2011): Az inaktív életmód, mint gazdasági tényező, *Sportinnovációs Szakkönyv*, 21-32. p., Budapest, Magyar Sporttudományi Társaság Sportinnovációs Szakbizottság 100 p.
3. ÁCS P. – PAÁR D. – HÉCZ R. M. – STOCKER M. (2012): A metabolikus betegségek és a fizikai inaktivitás pénzügyi terhei és megtakarítási lehetőségei az Országos Egészségbiztosítási Pénztár költségvetésében. 160-178. p. In.: SZÓTS G. (szerk.): *A fittség mértéke mint a megbetegedések rizikóját befolyásoló tényező.*, Budapest, Akadémiai Kiadó. 178 p.

4. ÁCS P. – PAÁR D. – STOCKER M. – HÉCZ R. M. (2011): A fizikai inaktivitásból származó gazdasági terhek vizsgálata. 1-13. p. In: ANDRÁSSY A. (szerk.): „*Hitel, Világ, Stádium – Határok nélküli tudomány*” Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötete. Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, CD-kiadvány
5. PAÁR D. (2009): Mit (nem) tudunk a magyar lakosság sportfogyasztási szokásairól? 29-32. p. *Magyar Sporttudományi Társaság Sportinnovációs Szakbizottság Évkönyv 2009*, Budapest, Magyar Sporttudományi Társaság Sportinnovációs Szakbizottság 88 p.
6. PAÁR D. (2009): Versenyképességet romboló fizikai inaktivitás. 13 p. In.: ANDRÁSSY A. (szerk.): „*Innováció, versenyképesség, felzárkózás*” c. Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötete, Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, CD-kiadvány
7. PAÁR D. (2010): A magyar sportfogyasztás dinamikája. 10 p. „*Sportkultúra – hagyomány és megújulás*” VII. Országos Sporttudományi Kongresszus tanulmánykötete. Budapest, Magyar Sporttudományi Társaság, CD-kiadvány
8. PAÁR D. (2010): A rekreációs sportfogyasztás gazdasági hatásai. 108-115. p. „*Fizikai aktivitás és életminőség*” Sporttudományi Konferencia tanulmánykötete. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Testnevelés és Sporttudományi Intézet 161 p.
9. PAÁR D. (2011): A jövedelemegyenlőtlenség és a jövedelmi szint hatása az életszínvonalra a sportfogyasztáson keresztül. *Sportinnovációs Szakkönyv*, 57-64. p., Budapest, Magyar Sporttudományi Társaság Sportinnovációs Szakbizottság 57-63. p.
10. PAÁR D. (2011): Költenek-e a magyar háztartások sportra? 85-97. p. In: DRAGÓNER I. – GYÖRFI J. (szerk.): *Sportszakember-továbbképzési konferenciasorozat III.*, Budapest, Nemzeti Sportszövetség 144 p.
11. PAÁR D. (2011): Sportkiadások, mint az életszínvonal és a jólét indikátorai Európában. 7 p. VIII. Országos Sporttudományi Kongresszus tanulmánykötete, Győr, Magyar Sporttudományi Társaság, CD-kiadvány
12. PAÁR D. (2012): A magyar háztartások sportkiadásainak elemzése Heckit-modell segítségével. 298-318. p. In: KERESZTES G. (tech. szerk.): „*Tehetség és kreativitás a tudományban*” Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötete, Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar 811 p.

13. PAÁR D. (2012): Sportkiadások jelenléte a magyar háztartások költségvetésében. 1005-1030 p. In: BALÁZS J. (szerk.): *"Változó környezet – Innovatív Stratégiák"* Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötete, Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar 1321 p.

Konferencia-előadások:

1. ÁCS P. – HÉCZ R. M. – STOCKER M. – PAÁR D. (2011): Research of Economic Burdens Linked to Physical Inactivity. *3rd International Conference of Economic Sciences*, Kaposvár, Kaposvár University, 2011. május 20.
2. ÁCS P. – PAÁR D. – HÉCZ R. M. (2011): A metabolikus betegségek és a fizikai inaktivitás pénzügyi terhei és megtakarítási lehetőségei az Országos Egészségbiztosítási Pénztár költségvetésében. *„A fittség mértéke, mint a metabolikus megbetegedések rizikóját befolyásoló tényező” Tudományos Konferencia*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 2011. február 23.
3. ÁCS P. – PAÁR D. – STOCKER M. – HÉCZ R. M. (2010): A fizikai inaktivitásból származó gazdasági terhek vizsgálata. *„Hitel, Világ, Stádium – Határok nélküli tudomány” Nemzetközi Tudományos Konferencia*, Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, 2010. november 3.
4. PAÁR D. – ÁCS P. – HÉCZ R. M. – STOCKER M. (2011): Economic Burdens of Physical Inactivity in Hungary. *„Sport & Quality of Life 2011” 8th International Conference*, Brno, Masarykova Univerzita, 2011. november 11.
5. PAÁR D. (2008): A rekreációs sportfogyasztás gazdasági hatásai. *„Fizikai aktivitás és életminőség” Sporttudományi Konferencia*, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Testnevelés és Sporttudományi Intézet, 2008. október 10.
6. PAÁR D. (2008): Versenyképességet romboló fizikai inaktivitás. *„Innováció, versenyképesség, felzárkózás – Tudomány az élhető Földért” Nemzetközi Konferencia*, Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, 2008. november 4.
7. PAÁR D. (2009): A magyar sportfogyasztás dinamikája. *„Sportkultúra – hagyomány és megújulás” VII. Országos Sporttudományi Kongresszus*, Budapest, Magyar Sporttudományi Társaság, 2009. május 29.
8. PAÁR D. (2009): A rekreációs sportfogyasztás gazdasági hasznai és a magyar helyzet. *„A sport és a gazdaság időszerű kérdései” kerekasztal-beszélgetés*, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, 2009. június 9.

9. PAÁR D. (2009): Sportfogyasztás-kereslet Magyarországon. *Sport – Gazdaság – Értékek Szakmai Konferencia*, Budapest, Testnevelés és Sporttudományi Szakmai Kollégium, 2009. június 25.
10. PAÁR D. (2010): Megéri-e sportolni, van-e pénzünk költeni a sportra? „*A sport, mint társadalmi érték*” *Konferencia*, Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, EVK Szakkollégium, 2010. május 13.
11. PAÁR D. (2011): Sportkiadások jelenléte a magyar háztartások költségvetésében. „*Változó környezet – Innovatív stratégiák*” *Nemzetközi Tudományos Konferencia*, Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, 2011. november 2.
12. PAÁR D. (2011): Sportkiadások, mint az életszínvonal és a jólét indikátorai Európában. *VIII. Országos Sporttudományi Kongresszus*, Győr, Magyar Sporttudományi Társaság, 2011. május. 19.
13. PAÁR D. (2012): A magyar háztartások sportkiadásainak elemzése Heckit-modell segítségével. „*Tehetség és kreativitás a tudományban*” *Nemzetközi Tudományos Konferencia*, Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, 2012. május 22.
14. PAÁR D. (2012): Differences in the Hungarian Households’ Sport Expenditures. – *II. Nemzetközi Turizmus és Sportmenedzsment Konferencia*, Debrecen, Debreceni Egyetem Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar, 2012. szeptember 6.
15. PAÁR D. (2012): Kiké a sport luxusa? *Sportkutatók éjszakája, Innováció a sportban – Sport, Tudás, Tudat a XXI. században Konferencia*, Budapest, Magyar Sporttudományi Társaság, 2012. szeptember 28.
16. PAÁR D. (2012): Sportkiadások háztartástípusonkénti eltérései Magyarországon. *IX. Országos Sporttudományi Kongresszus*, Szeged, Magyar Sporttudományi Társaság, 2012. május 26.

Egyéb publikációk:

1. PAÁR D. (2010a): Sportoló nemzet vagyunk? *Teszt plussz Magazin*, Fogyasztói és Betegjogi Érdekvédelmi Szövetség, 2 (10), 17. p.
2. PAÁR D. (2010b): Sportoló nemzet vagyunk? *Teszt plussz Magazin*, Fogyasztói és Betegjogi Érdekvédelmi Szövetség, 2 (11) 16-17. p.